

**KLASIFIKACIJA ZANIMANJA 2008
(KZBiH-08)**

METODOLOŠKA OBJAŠNENJA

Definicija i namjena klasifikacije zanimanja

Klasifikacija zanimanja (dalje: KZBiH-08) je obavezan statistički standard, koji se koristi pri evidentiranju, prikupljanju, obradi, analiziranju, posredovanju i iskazivanju podataka važnih za praćenje stanja i kretanja na tržištu rada u Bosni i Hercegovini.

KZBiH-08 se koristi za razvrstavanje rada u zanimanja u službenim odnosno administrativnim zbirkama podataka (evidencije, registri, zbirke podataka) i u statističkim istraživanjima, čime se obezbjeđuju konzistentni podaci za statističko, analitičko i istraživačko praćenje strukture zanimanja aktivnog stanovništva te potraživanja posla.

Zanimanje je statističko-analitička kategorija u koju se razvrstavaju poslovi koji su slični po sadržaju i zahtjevnosti.

KZBiH-08 se zasniva na usvojenoj verziji Međunarodne standardne klasifikacije zanimanja 2008 (oznaka: ISCO -08), koja je usvojena u decembru 2007. Rezolucijom o usvajanju Međunarodne standardne klasifikacije zanimanja, a pripremilo ju je Administrativni savjet Međunarodne organizacije rada – ILO na sastanku stručnjaka za statistiku rada.

Za tekuće održavanje KZBiH-08 i njeno usklađivanje s međunarodnim standardima zadužena je Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (dalje: Agencija).

Odluka o uvođenju i primjeni KZBiH-08

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine donijela je Odluku o uvođenju i primjeni klasifikacije zanimanja Bosne i Hercegovine. Odluka je, zajedno sa Strukturom KZBiH-08, objavljena u «Službenom glasniku BiH» br. 100 /10 od 06.decembra 2010.godine.

Odlukom se utvrđuje da se KZBiH-08, kao obavezan statistički standard za razvrstavanje poslova i radnih zadataka u zanimanja u službenim, odnosno administrativnim zbirkama podataka i u statističkim istraživanjima, počne primjenjivati 01. 01. 2011.

Koncept KZBiH-08

Generalno definisano, klasifikacija zanimanja je alat pomoću kojeg (po sistemu detaljno određenih kriterijuma za razvrstavanje) razvrstavamo podatke o vrsti i zahtjevnosti poslova u tačno određena zanimanja, a ove u klasifikacioni sistem grupe zanimanja. Osnovni koncept, koji određuje kriterijume za razvrstavanje zanimanja u klasifikacioni sistem KZBiH-08, je koncept rada i koncept znanja.

Koncept rada i definicija zanimanja

Osnovna jedinica klasifikacije je rad, koji se definiše kao skup poslova i zadataka koje obavlja (je obavljalo ili bi moglo da obavlja) jedno lice.

Zanimanje se definiše kao statističko-analitička kategorija u koju se razvrstavaju poslovi, srodni po sadržaju i zahtjevnosti, koje je obavljalo, obavlja ili bi moglo da obavlja u pravilu jedno lice.

Koncept znanja

Znanje se definiše kao sposobnost da se obave poslovi i zadaci u okviru određenog posla i ima dvije dimenzije. Prva dimenzija je ona koja definiše *opšti nivo znanja*, koji predstavlja neposredne zahtjeve kompleksnosti i obima poslova i zadataka. Druga dimenzija je ona koja definiše specifične *vrste znanja*, koja zahtijeva konkretno područje rada, korišćenje alata i uređaja, predmete rada i vrste zadataka, vrste proizvoda i usluga koje su rezultat obavljenog rada. Udruživanje zanimanja u grupe zanimanja zasniva se na gore definisanom konceptu rada.

Hijerarhijsku poziciju zanimanja, odnosno njegovo svrstavanje u glavnu grupu zanimanja određuju nivo znanja, pozicija zanimanja unutar glavne grupe i vrsta znanja.

Znanje može da se dobije na formalan ili neformalan način. Pri tome treba da se naglasi da su pri razvrstavanju važne samo karakteristike povezane neposredno s poslom, a ne karakteristike lica koje posao obavlja, jer lica u svakom konkretnom slučaju zaposlenja posjeduju viši ili niži nivo znanja od onog koji se zahtijeva za obavljanje određenog profesionalnog posla.

U KZBiH-08 su definisana četiri nivoa znanja, koja su u pravilu potrebna da se obave poslovi i zadaci većine zanimanja koja su razvrstana u pojedine grupe zanimanja. Ovi nivoi znanja su definisani programima obrazovanja, odnosno stepenom školskog obrazovanja u bosanskohercegovačkom obrazovnom sistemu.

Tabela 1: Nivoi znanja koji u pravilu obezbjeđuju da se obave poslovi i zadaci većine zanimanja u pojedinim glavnim grupama zanimanja

Glavna grupa zanimanja		Nivo znanja	Programi obrazovanja koji u pravilu obezbjeđuju osposobljenost da se obavi većina zanimanja u pojedinim glavnim grupama zanimanja
1	Zakonodavci, visoki službenici i menadžeri	-	nije definisan nivo znanja
2	Stručnjaci	4	programi dodiplomskog, diplomskog i postdiplomskog univerzitetskog obrazovanja
3	Tehničari i druga stručna zanimanja	3	programi srednjeg* i višeg obrazovanja, bez univerzitetskog
4	Kancelarijski službenici i srodna zanimanja	2	programi srednjeg obrazovanja*
5	Uslužna zanimanja i prodavači	2	programi srednjeg obrazovanja*
6	Poljoprivrednici, šumari, ribari	2	programi srednjeg obrazovanja*
7	Zanimanja za neindustrijski način rada	2	programi srednjeg obrazovanja*
8	Rukovaoci i montažeri mašina i postrojenja	2	programi srednjeg obrazovanja*
9	Jednostavna zanimanja	1	završeno osnovno obrazovanje
0	Vojna zanimanja	-	nije definisan nivo znanja

* Napomena: Ovdje su uključeni programi za zanimanja, tehnički, stručni i opšti programi srednjeg obrazovanja.

Koncept zanimanja

U prethodnom periodu čvrsto ukorijenjeni koncept zanimanja u Bosni i Hercegovini je izjednačavao zanimanje sa stručnim nazivom koji se dobije nakon okončanog obrazovanja. U tom smislu, nekad je zanimanje bilo ono što je lice steklo školovanjem, i to ga je pratilo sve vrijeme kao njegova lična karakteristika. U nekadašnjoj, pretežno netržišnoj, socijalističkoj privredi s visokim stepenom zaposlenosti, veliki broj zaposlenih je mnogo godina, najveći dio ako ne i cijeli radni vijek, obavljao iste poslove na istom radnom mjestu. Zato razlikovanje između stručnog obrazovanja i posla koji neko obavlja nije predstavljalo značajan analitički problem. S prestrukturisanjem naše privrede, pod uticajem tržišnih zakonitosti, brojna radna mjesta se zatvaraju, postepeno se pojavljuju novi poslovi, pojedinci su često prisiljeni da mijenjaju zaposlenje a samim tim i zanimanje.

Tako se, iz realnih razloga, javlja potreba da se razdvoje dva pojma - *stručnih kvalifikacija* - odnosno u užem smislu naziva završene škole, te *zanimanja* kao vrste posla koji obavlja pojedinac.

Nakon završenog obrazovnog programa određenog stepena obrazovanja pojedinac dobija naziv profesionalnog zvanja, odnosno stručnog obrazovanja, a ne zanimanja. U skladu s konceptom klasifikacije pojedinac se razvrstava u zanimanje, odnosno u grupu zanimanja u pogledu zahtjevnosti, kompleksnosti, vrste i drugih karakteristika zadataka i dužnosti koje obavlja u svom radu.

Profesionalno usmjereno obrazovanje je, dakle, nešto drugo od zanimanja na tržištu rada, i **zanimanje nije moguće jednostavno izjednačiti s nazivom profesionalnog zvanja odnosno stručnog obrazovanja.**

Definisanje nivoa znanja kao osposobljenosti za obavljanje poslova

Pri primjeni koncepta znanja, kao osposobljenosti za obavljanje poslova, problem koji je trebalo da se riješi, predstavljala je uporedivost, odnosno usklađenost našeg obrazovnog sistema s kategorijama i stepenima obrazovnih programa prema Međunarodnoj standardnoj klasifikaciji obrazovnih programa ISCED.

Zbog međunarodnog karaktera klasifikacije određena su četiri široka stepena složenosti, odnosno nivoa obrazovanja, neophodna za obavljanje poslova i zadataka. Stepeni se stiču obrazovanjem, ali i priučavanjem za posao i iskustvom. Svi oblici osposobljavanja za posao su ravnopravni. Stepeni složenosti određeni su u skladu s obrazovnim kategorijama i nivoima Međunarodne standardne klasifikacije obrazovanja (ISCED).

Davanje naziva zanimanjima

Opisno definisanje naziva zanimanja

Često se za nazive zanimanja koristi samo primjena stručne kvalifikacije odnosno stručnog naziva, dobijenog nakon završene škole (na primjer: ekonomski tehničar, inženjer hemije).

Tamo gdje je to bilo moguće naziv zanimanja u klasifikaciji je opisno definisan (na primjer: referent za ..., službenik za ..., tehnolog za ...) ili je bio korišćen naziv koji izražava i preuzima vrstu posla (na primjer: poreznik, notar, redaktor).

Jedan naziv može da se koristi samo za jedno zanimanje - u KZBiH-08 ne pojavljuju se dva ista naziva zanimanja. Naziv zanimanja određuje se prema vrsti posla, odnosno prema sadržaju rada u zanimanju (pletač korpi...), prema rezultatu rada (ribar), prema mjestu obavljanja posla (skladištar, vrtlarski radnik), prema sredstvima rada (rukovalac postrojenjem...) i slično. Naziv ima ključnu riječ koja određuje zanimanje (inženjer) i jednu ili više kvalifikacionih oznaka koje ga tačnije određuju (mašinski inženjer konstruktor).

Lice koje je završilo ekonomski fakultet po zvanju je diplomirani ekonomista ili bakalaureat ekonomije. Ako obavlja poslove direktora ili novinara, njegovo zanimanje je direktor odnosno novinar. Oznaka diplomirani ili bakalaureat se ne koristi u nazivima zanimanja u glavnoj grupi 2, jer smo naglasili da zanimanje nije zvanje.

Termin inženjer

Termin inženjer je upotrijebljen samo u vezi s onim zanimanjima za koja su za obavljanje poslova potrebna znanja s područja inženjerstva, zasnovana na matematici, fizici i računarstvu (na primjer: inženjeri građevine, inženjeri elektrotehnike itd.).

KZBiH-08 prihvata inženjerska zanimanja u skladu s ISCO-08 i međunarodnim standardima u vezi sa zahtjevima za priznavanje naziva inženjer, kako ga definiše *Unija evropskih nacionalnih društava inženjera* – FEANI. Oblikovanje takvih međunarodnih standarda je zahtjev tržišta rada, sve većeg protoka radne snage, konkurentnosti i zahtijevanog kvaliteta obavljenog rada.

U KZBiH-08 su inženjerska zanimanja uključena u 2. glavnu grupu zanimanja za koju je potrebno, za većinu zadataka i dužnosti grupe, znanje koje, u pravilu, obezbjeđuju programi dodiplomskog, diplomskog i postdiplomskog obrazovanja, odnosno programi koji su istovrsni univerzitetskom programu.

KZBiH-08, dakle, pri davanju naziva zanimanja ne preuzima široko korišćeni termin inženjer, koji se u Bosni i Hercegovini koristi pri davanju naziva nakon završenog obrazovanja na višim školama (npr.: nakon uspješno završenog obrazovanja u višoj turističkoj školi zvanja inženjera turizma odnosno inženjera ugostiteljstva nisu uključena kao zanimanja u KZBiH-08, već su uključena u zanimanja, kao npr: zastupnik za putovanja).

Termin tehničar

U 3. glavnu grupu zanimanja razvrstana su zanimanja tehničara. U KZBiH-08 termin tehničar se odnosi na zanimanja koja zahtijevaju da se ovlada posebnim tehnikama, spretnostima i vještinama radne oblasti.

U pogledu nivoa znanja u pravilu to obezbjeđuju programi srednjeg i postsrednjeg obrazovanja (bez univerzitetskog obrazovanja).

To znači da bi zanimanje tehničara za fiziku, u konkretnim okolnostima, odnosno u skladu sa zahtjevima poslodavaca, moglo da obavlja lice koja je, npr., po obrazovanju elektrotehničar, hemijski tehničar, inženjer elektrotehnike, inženjer matematike, itd. Zanimanja tehničara u KZBiH-08, dakle, nisu posredno vezana samo za četverogodišnje srednjoškolsko obrazovanje, a još manje samo za određeni školski program.

Sastavni dijelovi i struktura KZBiH-08

KZBiH-08 se sastoji iz klasifikacionog sistema zanimanja, opisa grupa zanimanja i šifarskog popisa zanimanja, koji nije propisan odlukom i samo je prilog klasifikaciji.

Klasifikacioni sistem zanimanja je hijerarhijski sistem grupa zanimanja, u koji su razvrstana za Bosnu i Hercegovinu karakteristična zanimanja. Na najnižem klasifikacionom nivou KZBiH-08 sadrži 3.904 zanimanja.

Opisi grupa zanimanja sadrže kratke opise najznačajnijih zadataka odnosno tipičnih vrsta poslova, karakterističnih za zanimanja, razvrstanih u pojedine grupe zanimanja. Opisu na najnižem nivou grupa zanimanja su dodani takođe primjeri zanimanja, koje razvrstavamo u pojedine grupe. KZBiH-08 sadrži 429 opisa jediničnih grupa zanimanja.

Šifarski popis zanimanja je sistematični i abecedni popis zanimanja iz KZBiH-08, kojem su dodati još sinonimi zanimanja. Šifarski popis zanimanja sadrži 3.904 naziva zanimanja. Šifarski popis zanimanja ima dvije osnovne funkcije – operativnu i razvojnu. Olakšava šifriranje konkretnih poslova u klasifikaciona zanimanja, te istovremeno predstavlja neku vrstu organizovane čekaonice novih zanimanja, koja bi trebalo da se vremenom primjereno uvrste u klasifikaciju.

Struktura KZBiH-08

KZBiH-08 ima hijerarhijsku strukturu. Zanimanja se udružuju odnosno kombinuju u grupe zanimanja na četiri nivoa. Grupe zanimanja imaju svoje nazive i šifre. Najviši nivo su glavne grupe zanimanja s jednocifrenom šifrom, slijede podgrupe zanimanja s dvocifrenom šifrom, područne grupe s trocifrenom šifrom, jedinice područnih grupa s četverocifrenom šifrom, i zatim bi se uspostavio šifarski popis zanimanja koji bi se sastojao od svih temeljito razrađenih zanimanja.

Zapisi u takvom šifarskom popisu ne bi imali svoje šifarsko mjesto već bi bili označeni šifrom pripadajuće četverocifrene grupe zanimanja. Ovakav šifarski popis pojedinačnih zanimanja ne bi bio sastavni dio Odluke, upravo zbog toga da bi mogao da se jednostavno dopunjava novim zanimanjima. Ovo rješenje olakšaće posebno pristup klasifikaciji njenim korisnicima.

Naime, neće morati da se obavljaju velike promjene u odnosu na upotrebu sadašnje SKZ iz 2004. godine, jer usklađivanje i određivanje šifre zanimanja ide samo do četvrtog nivoa – nivoa jedinica područnih grupa što je mnogo jednostavnije.

Razvrstavanje u više klasifikacione nivoe /glavne grupe, podgrupe, područne grupe i jedinice područnih grupa/ mnogo je jednostavnije nego što je razvrstavanje u neko konkretno zanimanje, jer poslodavci radna mjesta žele različito da imenuju. Na ovaj način se znatno olakšava pristup za glavne korisnike ove klasifikacije – poslodavce, koji zbog široke lepeze zanimanja koja se obavljaju u njihovim poslovnim subjektima nisu mogli da pod određenim zanimanjem prepoznaju određene konkretne poslove i zadatke iz svojih sistematizacija radnih mjesta. Sem toga, iz dosadašnjeg iskustva je očigledno da je skoro nemoguće da se tako širokoj lepezi svakog konkretnog zanimanja dodijeli šifra, jer svaki poslovni subjekat ima potrebu za različito dizajniranim radnim mjestima, neki se poslovi obavljaju na širokoj osnovi i sadrže širok izbor radnih zadataka što je veoma teško da se definiše jednim zanimanjem, ali je zato znatno lakše da ih se klasifikuje u okvir grupe zanimanja.

Primjer:

1 - cifrena šifra = glavna grupa zanimanja = **1** Zakonodavci, visoki dužnosnici i službenici, menadžeri;

2 - cifrena šifra = podgrupa zanimanja = **11** Zakonodavci, visoki dužnosnici i službenici;

3 - cifrena šifra = područna grupa zanimanja = **111** Zakonodavci;

4 - cifrena šifra = jedinica područne grupe zanimanja = **1111** Zakonodavci;

Tabela 2: Struktura klasifikacije zanimanja KZBiH-08

	Glavna grupa zanimanja	Broj podgrupa	Broj područnih grupa	Broj jedinica područnih grupa	Broj Zanimanja*
1	Zakonodavci, visoki službenici i menadžeri	4	11	30	-
2	Stručnjaci	6	26	91	-
3	Tehničari i druga stručna zanimanja	5	20	84	-
4	Kancelarijski službenici i srodna zanimanja	4	8	29	-
5	Uslužna zanimanja i prodavači	4	13	40	-
6	Poljoprivrednici, šumari, ribari i lovci	2	5	14	-

7	Zanimanja za neindustrijski način rada	5	14	66	-
8	Rukovaoci i montažeri mašina i postrojenja	3	14	40	-
9	Jednostavna zanimanja	6	11	32	-
0	Vojna zanimanja	3	3	3	-
	UKUPNO	42	125	429	-

* Broj zanimanja je promjenljiv zbog kontinuiranog ažuriranja i dopune.

Opisi glavnih grupa zanimanja

U klasifikaciji zanimanja za svaku grupu zanimanja izrađeni su kratki opisi tipičnih poslova i zadataka, karakterističnih za zanimanja koja su razvrstana u tu grupu. Za ilustraciju, u nastavku su dati opisi glavnih grupa zanimanja:

- 1 Zakonodavci, visoki dužnosnici i službenici, menadžeri** određuju, oblikuju, usklađuju, nadziru i obezbjeđuju provođenje politike države, savjetuju u vezi s politikom interesnih organizacija; predlažu zakone, druge propise i opšta akta, zastupaju organe i djeluju u njihovo ime. Direktori i menadžeri usmjeravaju, planiraju i usklađuju poslovnu politiku i djelatnost društava odnosno njihovih jedinica. Za obavljanje zanimanja ove glavne grupe zanimanja nije definisan nivo znanja.
- 2 Stručnjaci** svojim radom povećavaju postojeći nivo znanja, razvijaju naučne i umjetničke zamisli i teorije, sistematično poučavaju, te mogu da budu zaposleni u bilo kojoj kombinaciji ove tri aktivnosti. Za obavljanje većine zanimanja ove glavne grupe zanimanja potrebno je znanje koje, u pravilu, obezbjeđuju programi dodiplomskog, diplomskog i postdiplomskog univerzitetskog obrazovanja.
- 3 Tehničari i druga stručna zanimanja** izvršavaju tehničke i slične poslove, povezane s istraživanjem i korišćenjem naučnih ili umjetničkih pojmova i radnih metoda, te državnih ili poslovnih propisa. Za obavljanje većine zanimanja ove glavne grupe zanimanja je potrebno znanje koje, u pravilu, obezbjeđuju programi srednjeg i postsrednjeg obrazovanja, osim univerzitetskog obrazovanja.
- 4 Kancelarijski službenici i srodna zanimanja** uređuju, zapisuju, pohranjuju i ažuriraju podatke koji se odnose na područje rada koje obavljaju. Oni obavljaju kancelarijske poslove na području administrativnih i novčanih poslova, te na području sređivanja putovanja i posredovanja informacija. Za obavljanje većine zanimanja ove glavne grupe zanimanja je potrebno znanje koje, u pravilu, obezbjeđuju programi srednjeg obrazovanja.
- 5 Uslužna zanimanja i prodavači** obavljaju uslužne djelatnosti na putovanjima, u poljoprivredi, na području snabdijevanja, lične zaštite, saobraćajne zaštite, te zaštite od požara i nezakonitih radnji; poziraju kao modeli za umjetničko stvaralaštvo i izložbe, demonstriraju i prodaju raznu robu u trgovinama na veliko i malo, na pijacama ili po domovima. Za većinu zanimanja ove glavne grupe zanimanja je potrebno znanje koje, u pravilu, obezbjeđuju programi srednjeg obrazovanja.
- 6 Poljoprivrednici, šumari, ribari i lovci** obrađuju polja, voćnjake, vinograde i ubiru s njih plodove, skupljaju divlje plodove i bilje; uzgajaju, čuvaju i love životinje, izrađuju stočarske proizvode; uzgajaju, zaštićuju i iskorištavaju šume, uzgajaju i love ribu te uzgajaju i skupljaju ostale oblike živog svijeta u vodi da bi obezbijedili prehranu i dohodak za sebe i svoje domaćinstvo. Za obavljanje većine zanimanja ove glavne grupe zanimanja potrebno je znanje koje, u pravilu, obezbjeđuju programi srednjeg obrazovanja.

- 7 Zanimanja za neindustrijski način rada** obuhvataju poslove s primjenom znanja i vještina u zanatstvu, industriji gdje se proizvodi pojedinačno, održava oprema, u rudarstvu i građevinarstvu; gdje se oblikuju metali, podižu metalne konstrukcije; podešavaju strojni alati, izrađuju, podešavaju, održavaju i popravljaju postrojenja, oprema i alat; obavljaju poslovi štampanja, proizvode i prerađuju prehrambeni proizvodi, tekstil, drveni, metalni i drugi proizvodi, uključujući i proizvode ručne izrade. Rad se obavlja ručnim i drugim alatima koji se upotrebljavaju kako bi se smanjio fizički napor i skratilo vrijeme potrebno za poslove te poboljšao kvalitet proizvoda. Ti poslovi zahtijevaju da se poznaje organizacija rada, materijala i alata koji se pritom upotrebljavaju, te da se poznaje priroda i namjena gotovog proizvoda. Za obavljanje većine zanimanja ove glavne grupe zanimanja potrebno je znanje koje, u pravilu, obezbjeđuju programi srednjeg obrazovanja.
- 8 Rukovaoci i montažeri mašina i postrojenja** rukuju industrijskim, poljoprivrednim, građevinskim i ostalim postrojenjima i opremom; upravljaju vozovima, motornim vozilima i brodovima; sastavljaju proizvode iz sastavnih dijelova prema tačno određenim postupcima. (Nisu monter koji se nalaze u glavnoj grupi 7.) Ovaj rad zahtijeva iskustvo i poznavanje industrijskih, poljoprivrednih i ostalih postrojenja i opreme kao i sposobnost da se savlada brzina rada postrojenja i prilagođavanja tehnološkim inovacijama. U ovoj grupi se nalazi većina zanimanja industrijskih radnika, ali i radnika u ostalim djelatnostima koji rukuju postrojenjima, vozilima ili sastavljaju proizvode. Zaposleni s ovim zanimanjima najčešće mijenjaju zanimanje zbog promjena koje sobom nosi tehnološki razvoj. Za obavljanje većine zanimanja ove glavne grupe zanimanja je potrebno znanje koje, u pravilu, obezbjeđuju programi srednjeg obrazovanja.
- 9 Jednostavna zanimanja** uključuju obavljanje jednostavnih i rutinskih poslova koji, uglavnom, zahtijevaju upotrebu ručnog alata i fizički napor. Većina poslova uključuje uličnu prodaju, čišćenje, pranje, peglanje i rad manuelnih radnika u rudarstvu, poljoprivredi, šumarstvu, ribarstvu, građevinarstvu, transportu, industriji i drugdje. Osposobljavanje za ta zanimanjima obavlja se priučavanjem na radu. Za obavljanje zanimanja te glavne grupe zanimanja nije potrebno stručno znanje.
- 0 Vojna zanimanja** su uključena u stalni sastav vojske i drugih vojnih službi. U glavnoj grupi 0 su razvrstani članovi vojske, mornarice, vazduhoplovnih snaga i ostalih vojnih službi. Isključena su lica u državnim ustanovama koja se bave pitanjima odbrane, policija (osim vojne policije), carinici i članovi pograničnih ili drugih naoružanih građanskih službi; lica koje su pozvana na kratko vrijeme na vojnu obuku ili doškoloavanje, kao i članovi vojne rezerve koji trenutno nisu u aktivnoj službi. Za obavljanje zanimanja ove glavne grupe zanimanja nije definisan nivo znanja.

Pravila razvrstavanja zanimanja

Opise konkretnih poslova i zadataka razvrstavamo u zanimanja pomoću šifriranja. Kriterijumi za razvrstavanje zanimanja najčešće su: vrsta posla, predmet rada, složenost zanimanja/nivo znanja; alati, mašine i uređaji koji se upotrebljavaju; tehnološki nivo poslova; struka i drugi. Izradom klasifikacije zanimanja na tim principima dobija se instrumentarijum pomoću kojeg možemo, na primjer, da upoređujemo plate, profesionalno osposobljavanje i vođenje, poslovne usluge, bolesti i smrtnost prema pojedinom zanimanju ili nivou klasifikacije, sa zemljama koje svoje statističke podatke iskazuju prema normama međunarodne statistike rada.

Zbog međunarodnog karaktera klasifikacije određena su četiri široka stepena složenosti, odnosno nivoa obrazovanja, neophodna za obavljanje poslova i zadataka. Stepeni se stiču obrazovanjem, ali i priučavanjem za posao i iskustvom. Svi su oblici osposobljavanja

za posao ravnopravni. Stepeni složenosti određeni su u skladu s obrazovnim kategorijama i nivoima Međunarodne standardne klasifikacije obrazovanja (ISCED).

Razvrstavanje zanimanja sa širokom lepezom poslova i zadataka

- U slučajevima kada su poslovi i radni zadaci povezani s različitim stepenima proizvodnog procesa i procesa distribucije robe, proizvodnja ima prednost nad prodajom (na primjer mesar, koji pripremi meso za prodaju i sam ga proda, razvrstava se u mesare a ne u prodavače;

- u slučajevima kada poslovi i radni zadaci spadaju u različita zanimanja, šifriraju se u zanimanje koje se pretežno obavlja, tj. zanimanje takvih lica određuje se prema poslovima koji se najčešće obavljaju;

- u slučajevima obavljanja poslova različitih nivoa zahtjevnosti zanimanje se određuje na osnovu najzahtjevnijeg posla (npr. kada neko obavlja kurirske poslove i administrativno-sekretarske, razvrstava se u zanimanja administrativno-sekretarskih poslova);

- istraživači se razvrstavaju u pogledu područja specijalizacije u glavnu grupu zanimanja - 2 Stručnjaci. Kada istraživači takođe i predaju na obrazovnim ustanovama, razvrstavaju se među stručnjake za obrazovanje;

- samozaposlena lica se razvrstavaju u odnosu na poslove koje pretežno obavljaju, a ne u pogledu statusa u zaposlenju (moler, koji je samozaposlen i pored vođenja svojih poslova pretežno obavlja molerske poslove, npr. razvrstava se isto kao u preduzeću zaposleni moler – u glavnu grupu zanimanja - 7 Zanimanja za neindustrijski način rada);

- lica koja u oružanim snagama obavljaju poslove koji se takođe obavljaju u civilnim zanimanjima ne razvrstavaju se u vojna zanimanja (vojni ljekar biće, npr., razvrstan u glavnu grupu zanimanja - 2 Stručnjaci, a ne u glavnu grupu zanimanja - 0 Vojna zanimanja);

- zanimanja nadzora i kontrole razvrstavaju se skupa s poslovima onih lica koja oni nadziru i kontrolišu, ako je njihov glavni zadatak nadzor i kontrola stručnosti ili tehničkog kvaliteta obavljenog rada samo pregledom posla. Ako pri nadzoru i kontroli koriste mehaničke ili hemijske postupke, razvrstavamo ih u glavnu grupu zanimanja - 3 Tehničari i druga stručna zanimanja, ako pak planiraju, organizuju, nadziru i rukovode radnom aktivnosti grupe podređenih radnika, razvrstavaju se u glavnu grupu zanimanja - 1 Zakonodavci, visoki službenici i dužnosnici, menadžeri. Bitno je, takođe, da se naglasi da norma ISCO-08 ne utvrđuje hijerarhijske odnose u zanimanju, nego daje opšte uputstvo da se zanimanja lica koje se pojavljuju kao šefovi ili niži rukovodioci određuju kao i zanimanja onih lica koja oni vode u radu. Hijerarhijski odnosi nisu u KZBiH-08 iskazani kao posebna zanimanja, šifriraju se kao zanimanja lica čiji rad koordiniraju i nadgledaju. Evo još nekih primjera hijerarhijskih odnosa u zanimanju: vođa smjene, brigadir, predradnik, poslovođa, zamjenik, pomoćnik, šef, rukovodilac itd. U KZBiH-08 od tog pravila se odustalo u industriji kod zanimanja predradnika, a u poljoprivredi, šumarstvu, građevinarstvu, rudarstvu i trgovini kod zanimanja poslovođe. U industriji radna mjesta predradnika, poslovođa i slična šifriraju se kao zanimanja predradnika. U rudarstvu se uz zanimanje predradnika nalaze zanimanja nadzornika i poslovođa;

- uži profili zanimanja, npr. pomoćni šivač, koji obavljaju poslove, koji su po zahtjevnosti bliži glavnoj grupi 7 nego glavnoj grupi 9 razvrstavaju se u isto zanimanje kao šivač;

- zanimanja pripravnika određuju se prema poslovima zanimanja za koje se pripremaju;

- rukovodioci se pojavljuju kao vođe različitih pogona, poslovnica, odjeljenja, grupa i slično. U odnosu na zahtjevnost i sadržaj poslova razvrstavamo ih u različite glavne grupe zanimanja, većinom u prvu, treću i sedmu.